

Diskurzni částice *now* a její české ekvivalenty

Silvie Válková (Olomouc)

THE DISCOURSE PARTICLE *NOW* AND ITS CZECH EQUIVALENTS

This article, theoretically anchored in functional and systemic grammar, focuses on the discourse marker *now* and its Czech functional equivalents. Discourse markers belong to the system of communicatively-regulative units that help to regulate the smooth flow of communication and overt linguistic manifestation of politeness and tact. Although the main function remains the same, the choice of discourse markers in different situations is culture-bound and language-specific. The aim of this corpus-based analysis was twofold: (1) to establish whether translators mostly make use of dictionary equivalents or are more creative, (2) to compare the functions of the Czech equivalents with the functions of the discourse particle *now* to discover whether translators are sufficiently sensitive to the strategies underlying the use of *now* in the original text.

KEY WORDS

communicatively-regulative units, discourse marker *now*, Czech equivalents

KLÍČOVÁ SLOVA

komunikativně regulativní jednotky, diskurzni částice *now*, české ekvivalenty

DOI

<https://doi.org/10.14712/23366591.2020.2.2>

1. ÚVOD

Se vzrůstajícím zájmem o výzkum jazyka v jeho aktuálním užití (Fairclough, 1989, s. 6) se pozornost lingvistů přesunuje z oblasti gramatiky do oblasti pragmatiky, přesněji pragmalingvistiky. Jak totiž uvádí Hirschová (2017, s. 35), „výpověď je entitou pragmalingvistickou“. Společně se zvýšeným zájmem o pragmatické aspekty interpersonální komunikace se rozvíjí mimo jiné také výzkum komunikativně regulativních jednotek jazyka (Leech, 1983), tj. jednotek, které sice nenesou základní význam (na rozdíl od komunikativně konstitutivních jednotek), ale které napomáhají hladkému průběhu komunikace a jazykovému ztvárnění principu zdvořilosti, zejména taktu (Leech, 1983, s. 16).

Různé koncepce a klasifikace diskurzni částic se objevují už od 70. let minulého století, kdy Lakoffová (1973) publikovala svou podnětnou práci o výrazech (*hedges*), které mohou více či méně zpřesňovat význam a usměrňovat komunikaci. Longacre (1976, s. 468) označil tyto regulativní signály za záhadné částice (*mystery particles*), které jsou „jednoduše roztroušeny v textu, aby mu dodaly chuť.“¹ Výzkum diskurzni částic, počínaje modelem Schiffrinové (1987), se v různých jazycích rozvíjí různě.

1 “simply salt-and-peppered through a text to give it flavor”

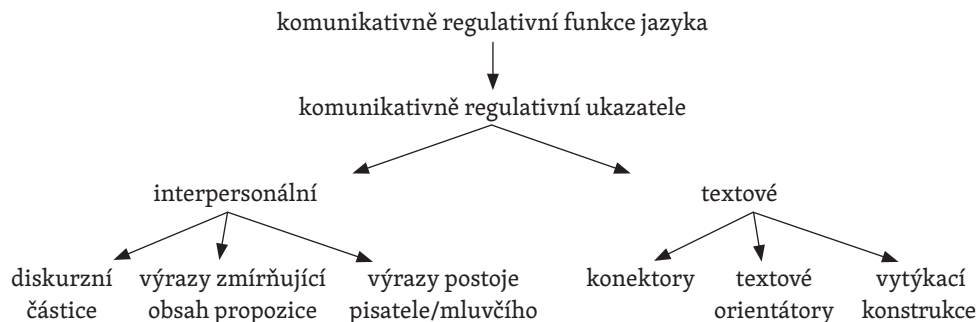

nými směry. Objevuje se také velká nejednotnost v terminologii, a to jak v angličtině, tak v češtině (odkazy k přehledům lze najít v kapitole Pragmatika diskurzních částic, Válková, 2018, s. 13). V této studii upřednostňuji termín diskurzní částice, typický pro současné anglicko-české srovnávací studie (např. Chamonikolasová, 2010, s. 102), i když se v současných bohemistických studiích častěji objevuje termín diskurzní marker (Hoffmannová, 2019).

Pro studium diskurzních částic je příznačný nejen globální přístup k jejich klasifikaci a funkcím, ale také přístup srovnávací, kdy se v rámci zúženého výběru porovnávají různé výrazy mezi dvěma či více jazyky s cílem zvýšit v této oblasti povědomí mluvčích jak mateřského, tak cílového cizího jazyka. Porozumění mechanismu distribuce, funkcí a strategií užívání diskurzních částic považuji za smysluplný krok k vědomému užívání těchto výrazů v cílovém cizím jazyce. Podobně znalost funkčních ekvivalentů v mateřském jazyce může naznačit, které výrazy mohou plnit funkce srovnatelné s funkcemi originální anglické diskurzní částice.

2. DISKURZNÍ ČÁSTICE JAKO DISKURZNÍ UKAZATELE

V systému komunikativně regulativních jednotek tvoří diskurzní částice podkategorii interpersonálního ukazatele. V souladu s Leechovým (1983) i Hallidayovým (1979) členěním (s vyloučením ideální roviny) lze kromě interpersonálních ukazatelů hovořit ještě o ukazatelích textových a obě tyto kategorie je možno ještě dále podrobněji členit. Pro názornost zde uvádím schéma, jehož podrobnější popis a vysvětlení obsahuje výše zmíněná kapitola (Válková, 2018, s. 15).

3. VÝBĚR DISKURZNÍ ČÁSTICE A POUŽITÝ KORPUS

Výběr diskurzní částice *now* byl ovlivněn mým předchozím výzkumem (Válková, 2012) českých funkčních ekvivalentů několika nejběžnějších anglických diskurzních částic (*ah, oh, well a now*). *Now* se v porovnání s ostatními ukázalo být velmi specifickým a pro nerodilé mluvčí těžko uchopitelným výrazem (srovnej temporální adverbium *now* a diskurzní částici *now*). To vedlo k rozhodnutí věnovat mu v tomto příspěvku více pozornosti. Cílem výzkumu bylo zjistit, zda čeští překladatelé respektují

OPEN ACCESS

funkce originálního výrazu nebo zda v češtině volí ekvivalenty spíše intuitivně, bez znalosti toho, co daný výraz může znamenat, ovlivnění svým idiolektem nebo např. zkušeností, že v češtině není stylisticky vhodné opakovat stejné výrazy.

Pro kontrastivní a korpusově založenou metodu byly použity tyto zdroje: anglicko-české slovníky (viz níže), internetové slovníky: Slovník současné češtiny,² Slovník spisovného jazyka českého,³ knižně vydaný Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost a také Český národní korpus — Paralelní korpus InterCorp. Je to korpus, který v době, kdy byla excerpována data pro tuto studii, obsahoval originální anglické texty a jejich (nejen české) překlady. Jednalo se převážně o beletristické texty, ale také texty z korpusu Acquis Communautaire a Europarl. V současné době (verze 12) byl korpus rozšířen a obsahuje i další soubory dat (např. filmové titulky, překlady Bible atd.).

Počet příkladů z Českého národního korpusu, se kterými jsem pracovala, byl 2 166. Ačkoli jsem výběr omezila na iniciální pozici, bylo nutné ručně vytrždit případy, kdy funkce *now* odpovídala spíše časovému příslovci (např. *Now, exports to the US are falling while the yen has strengthened. Now, when I need her, where is she?*). Objevily se i případy, kdy *now* bylo v iniciální pozici ve funkci podmětu (např. *Now is not the time to make decisions. Now would be a good time to leave.*). Ty ovšem stojí stranou našich úvah, protože subjektové *now* je svým původem časové adverbium, a nikoliv diskurzni částice, jak vyplývá i z následného kontextu.

V některých případech se funkce časového příslovce a diskurzni částice překrývaly, a to především v situacích, které popisuje Schiffrinová (1987), citovaná v Aijmerové (2002, s. 60), jako nezřetelné, kdy diskurzni struktura časového srovnání neutralizuje rozdíl mezi *now* jako časovým příslovcem a jako částicí. Takové případy lze interpretovat obojím způsobem, protože „rozlišení času koliduje s rozlišením mezi tématy“ (ibid. 61). Tomu odpovídají i tyto příklady: *Now, get back to bed, all of you. Now let us sleep.* Po vyloučení případů, v nichž *now* nebylo užito jako diskurzni částice, zůstalo 321 příkladů. Ty se staly základem pro srovnávací analýzu s českými ekvivalenty. Pro porovnání uvádím i proporce výskytu *now* v korpusu London-Lund, který zkoumala Aijmerová (2002, s. 61): z 1 826 případů jich bylo celkem 619 užito ve funkci diskurzni částice. V jejím případě však šlo o transkript jazyka mluveného. Je pravděpodobné, že právě u této částice by jiní lingvisté mohli dojít k odlišným výsledkům, protože na rozdíl od jiných částic je interpretace tohoto výrazu složitější a subjektivnější.

4. CHARAKTERISTIKA DISKURZNI ČÁSTICE NOW

Now jako diskurzni částice obvykle signalizuje přechod k nové informaci, novému tématu nebo argumentu, a tomu odpovídá i vysoká frekvence výskytu diskurzni *now* v iniciální pozici výpovědi. Její užití naznačuje jistou míru naléhavosti, což může souviset s prvotním významem *now*, který označuje současný moment, danou chvíli.

2 <https://www.nechybujte.cz/slovník-soucasne-cestiny/>

3 <http://ssjc.ujc.cas.cz/>

Aijmerová (2002, s. 59) navrhla k odlišení časové a diskurzvní funkce *now* následující kritéria:

- diskurzvní částice je syntakticky možno oddělit od zbytku věty/výpovědi;
- z hlediska pozice ve větě se diskurzvní částice objevuje nejčastěji na začátku věty/výpovědi (ačkoli další pozice jsou také možné — diskurzvní částice může být do věty/výpovědi vložena nebo připojena až na konec věty jako dodatek);
- diskurzvní částice nemá jasnou lexikální náplň nebo význam, bývá propozičně prázdná (tj. není součástí propozičního obsahu věty/výpovědi);
- v jistém smyslu je na jiné úrovni, než zbytek věty/výpovědi, kterou zároveň může jako celek modifikovat;
- diskurzvní částice se často objevují společně, např. *well now* atd. (více k tomu též Aijmerová, 1996, s. 211; Aijmerová, 2002, s. 28)

Prozodie může být také jedním z faktorů, které při identifikaci diskurzvní částice hrají roli, ačkoli podle Aijmerové ne natolik zřetelným jako ty výše uvedené. Vzhledem k tomu, že mým zdrojem materiálu byl korpus psaný, s prozodií jsem nepracovala.

Slovníkové definice odlišují funkci *now* jako příslovce času a jako diskurzvní částice, kterou obvykle spojují s mluvenou podobou jazyka. Jednojazyčné anglické slovníky také uvádějí, v jakých typech vět se objevuje, avšak toto pojetí je nesoustavné a nejednotné. Cambridge online dictionary⁴ uvádí, že *now* se používá v oznamovacích větách a otázkách ke zdůraznění následující informace (např. *Now, where did I put my hat?*), zatímco Merriam-Webster dictionary⁵ spojuje užití *now* spíše s rozkazovacími větami (např. *Now, hear this.*), až na druhém místě potom uvádí funkci zdůraznění nové informace nebo přechod k další myšlence v oznamovací větě. Toto řazení lze najít také ve slovníku Macmillan.⁶ Ten uvádí i další možné použití *now*: k získání pozornosti posluchače (např. *Now, are there any more questions?*) a k získání času při rozhovoru k rozmyšlení odpovědi (např. *Now, let me think.*).

V porovnání s ostatními, dříve zkoumanými výrazy (*ah, oh, well*) je *now* specifické v tom, že ve své funkci diskurzvní částice odkazuje k tomu, co v hovoru teprve přijde, zatímco *ah* a *oh* jsou retrospektivní (tj. reagují na to, co již bylo řečeno). Výraz *well* je naopak jedinečný v tom, že může reagovat jak na předchozí, tak upozorňovat na příchozí informaci. Z hlediska kontextu je užití všech výše uvedených diskurzvních částic omezeno na situace, v nichž lze očekávat nějakou změnu. To vysvětluje, proč jsou nepoužitelné v idiomech, např. **John kicked...oh...the bucket* (Fox Tree a Schrock, 1999, s. 281) nebo v jiných situacích, kdy se dá předpokládat, že mluvčí dokončí svou výpověď, aniž by ji obsahově změnil, např. **With a hammer... oh... Bill hit Fred*, nebo v situacích, které neumožňují volbu mezi více možnostmi, např. **Well, my name is John* (v odpovědi na otázku *What's your name?*).

V rámci výpovědi bývá *now* výrazem, který otevírá konverzaci (na rozdíl např. od *well*, které bývá častější v reakci na dříve řečené). V případě, že *now* je použito v od-

4 <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/now>

5 <https://www.merriam-webster.com/dictionary/now>

6 https://www.macmillandictionary.com/dictionary/british/now_1

povědi, naznačuje pokračování v daném tématu nebo jeho další rozvedení, zatímco *well* signalizuje souhlas a může dialog ukončit (Aijmerová, 2002). Defourová (2007, s. 37) uvádí, že *now* častěji spojuje výpovědi nebo myšlenky jednoho mluvčího; není typickým výrazem, který by v dialogu uváděl reakci na předchozí výpověď.

5. FUNKCE DISKURZNÍ ČÁSTICE NOW

Schourup (2011, s. 2115) ve své studii uvádí výsledky výzkumu, podle kterého *now* může vyjadřovat:

- změnu či přechod k novému tématu nebo obnovení podtématu v rámci sekvence podtémat;
- změnu či přechod v rámci větší struktury k nové myšlence, argumentu, vývoji, fázi, důvodu nebo k dalšímu bodu ze seznamu;
- posun od obecnější pozice v argumentaci ke konkrétnější;
- modifikaci nebo kvalifikaci stávajících názorů mluvčího ve vztahu k těm, které uvedla druhá strana;
- kontrast nebo zásadní posun či tvrzení v argumentaci;
- parafrázi nebo reformulaci předchozího argumentu;
- posun, který následuje po přerušení ve vývoji hlavního tématu, nebo návrat k předchozímu po odbočení;
- posun v orientaci/vztahu/řazení (např. změna k přímé řeči nebo k dodatečné myšlence; od vyprávění k hodnocení/interpretaci) nebo v gramatické kategorii způsobu;
- pokus udržet si slovo nebo začít mluvit.

Defourová (2007, s. 171–177) rozlišuje mezi funkcí textovou a interpersonální, které ještě dále podrobněji člení.

Funkce textová zahrnuje:

- uvedení nového tématu;
- upozornění na změnu z hlavního tématu na vedlejší nebo mezi vedlejšími tématy;
- strukturování nebo vyjmenovávání různých kroků ve vyprávění;
- uvedení částí argumentu, které navazují nebo rozpracovávají předchozí hlavní nebo vedlejší téma(ta).

Interpersonální funkce zahrnuje *now*, které se vztahuje k interakci s posluchačem, a *now*, které signalizuje perspektivu mluvčího:

- kontrola mluvčího;
- osobní pohled a evaluace;
- povědomí o interpersonálních rozdílech.

Z uvedených výčtů vyplývá, že na množství a specifičnost funkcí připisovaných částici *now* existují mezi lingvisty různé pohledy. Ukazuje se, že raději než vytvářet výčet

možných kontextů, v nichž se daný výraz může objevit, je lepší řídit se tím, co uvádí např. Fox Tree a Schrock (1999, s. 282). Podle nich existuje jakýsi základní konstrukt, který se v kombinaci s různým prostředím či kontextem může projevit jiným způsobem.⁷ Jiní lingvisté (např. Aijmerová) jsou přesvědčeni, že lze vytvořit taxonomii na základě analýzy autentických jazykových dat. Tento přístup považují za užitečný, nicméně s určitými výhradami. Ačkoli lingvisté pracují s velkými korpusy, které reprezentují různé typy textů, je možné, že ani tak neobsáhnou všechny možné funkce diskurzivních ukazatelů. Převážně kvantitativní přístup by mohl vést k vytváření nekonečných výčtů a pro ty, kteří se učí cizí jazyk, by bylo ještě složitější diskurzivní částice a jejich užívání pochopit.

6. ČESKÉ EKVIVALENTY

Při hledání českých ekvivalentů, či spíše českých funkčních protějšků, je třeba zmínit skutečnost, že postup od angličtiny jako výchozího jazyka k češtině jako jazyku cílovému může přinést relativně jiné výsledky než postup opačný. S tímto vědomím jsou výsledky následující analýzy pojmány jako relativní. Je to především pohled anglisty na srovnatelné prostředky v jazyce mateřském, obohacený o poznatky z prací bohemistických.

Anglicko-české slovníky uvádějí ekvivalenty *now* různě — některé zmiňují jen jednotlivé ekvivalenty (jejichž počet v porovnání s dalšími výrazy jako např. *well* je mnohem nižší), některé uvádějí ekvivalenty větších jednotek (frází a vět). Fráze nebo kolokace, které se ve slovnících objevují v souvislosti s *now*, jsou *every now and then*, *now and again*, *now and then*. Několikanásobnému užití diskurzivní částice *now*, *now!* odpovídá v češtině *no no*, *no tak*; výraz *now then* se překládá jako *no tak* nebo *tak copak*.

H-H1	H-H1	OSS	OSS	H-H1
H-H2	H-H2			H-H2
a teď	heleď	tak	takže	(tak) tedy

TABULKA 1. Slovníkové ekvivalenty *now*⁸

V paralelním korpusu InterCorp byl repertoár českých ekvivalentů mnohem bohatší, avšak frekvence výskytů jednotlivých výrazů byla dosti odlišná (což potvrzuje relevantnost škály centrálních a periferních jevů v jazyce):

7 „a single underlying construct that in combination with different environments manifests itself somewhat differently”

8 F1 FRONEK, J. *Anglicko-český slovník*. Praha: Leda, 1996.

F2 FRONEK, J. *Velký anglicko-český slovník*. Praha: Leda, 2006.

OSS *Oxford studijní slovník*. Oxford: Oxford University Press, 2010.

H-H1 HAIS, K. — HODEK, B. *Velký anglicko-český slovník*. Praha: Academia, 1991.

H-H2 HAIS, K. — HODEK, B. *Velký anglicko-český slovník*. Praha: Leda/Academia, 1997.

OPEN ACCESS

České ekvivalenty	Počet výskytů
∅ (nulový ekvivalent)	169
(tak) a teď(ka)	40
(no) tak	30
a	18
ale	11
(tak) teda/tedy	10
takže (teď)	7
no	4
poslyš(te)	4
nu	3
nuže	3
hele(děte)	2
podívej(te se)	2
(tak) poslouchej	2
teď ale/ale teď	2
(a) dál(e)	2
a nyní	1
(a) pozor	1
abych to dokončil	1
ale nic	1
ale tak	1
jenže	1
konečně	1
koukněte	1
prosím vás	1
taky	1
vidíte	1
víš	1
	Celkem: 321

TABULKA 2. Korpusové ekvivalenty *now*

Příklady tří nejčastějších českých ekvivalentů z korpusu InterCorp:

1. ∅ (nulový ekvivalent)

Now, if my calculations are correct, all these things will pay off once he passes through the Brandenburg Gate.

∅ Pokud se nepletu, tyhle maličkosti sehrají zásadní roli, jakmile projede Brandenburskou bránou.

2. *Teď*

Now, you can change that.

Teď, teď to můžeš změnit.

3. *Tak*

Now, Angie, your friend here said you were babysitting.

Tak, Angie, váš přítel zde říkal, že jste byla opatrovatelkou.

Slovníky	InterCorp
	0 (nulový ekvivalent)
	<i>a</i>
	<i>(a) dál(e)</i>
	<i>a nyní</i>
	<i>a pozor</i>
	<i>abych to dokončil</i>
	<i>ale</i>
	<i>ale nic</i>
	<i>ale tak</i>
<i>heleď</i>	<i>hele(d'te)</i>
	<i>jenže</i>
	<i>konečně</i>
	<i>koukněte</i>
	<i>no</i>
<i>tak</i>	<i>(no) tak</i>
	<i>nu</i>
	<i>nuže</i>
	<i>podívej(te se)</i>
	<i>poslyš(te)</i>
	<i>prosím vás</i>
<i>a teď</i>	<i>(tak) a teď(ka)</i>
	<i>(tak) poslouchej</i>
<i>tak tedy</i>	<i>(tak) teda/tedy</i>
	<i>taky</i>
<i>takže</i>	<i>takže (teď)</i>
	<i>teď ale/ale teď</i>
	<i>vidíte</i>
	<i>víš</i>

TABULKA 3. České ekvivalenty *now* — shrnutí

Všechny překladové ekvivalenty, které byly uvedeny ve slovnících, byly nalezeny i v korpusu. Naopak nejčastější korpusový ekvivalent, tj. nulový překlad, nebyl zmíněn ani v jednom ze slovníků. Domnívám se, že časté používání nulového ekvivalentu může být ovlivněno tím, že funkce *now* nejsou v porovnání s dalšími diskurzními částicemi úplně jasné, proto překladatelé volí tuto alternativu, aby se vyhnuli rozhodování o tom, zda *now* v daném kontextu plní funkci temporálního adverbia, nebo diskurzni částice. Dokladem může být i druhý výše uvedený příklad (ad 2), kdy jeden výraz *now* z originálního textu je přeložen českým *teď* dvakrát — pravděpodobně

pro odlišení diskurzní a temporální funkce *now*. Pro tuto interpretaci svědčí i širší kontext originálu.

Častý výskyt nulového ekvivalentu při překladu diskurzních částic uvádějí ve své studii i Aijmerová a Altenberg (2016). Ti pracovali s paralelním anglicko-švédským korpusem a zkoumali nejen nulové ekvivalenty, ale také další překladové strategie u diskurzních výrazů, mezi nimi i diskurzní částice *now*. Z celkového počtu 54 případů anglického *now* byl nulový ekvivalent ve švédštině použit v polovině případů (27), v dalších 16 případech byl potom zvolen výraz *nu*, který odpovídá významu časového příslovce a nepostihuje možné významy diskurzní částice. Podle autorů studie to svědčí o tom, že v cílovém jazyce neexistuje jeden odpovídající ekvivalent. Překladaatelé v takovém případě nejčastěji volí buď jednu z výše uvedených možností (tj. nulový ekvivalent či časové příslovce), nebo volí strategii různých překladových ekvivalentů, které by alespoň zčásti mohly vystihnout podobnou funkci jako výraz originální.

7. VÝZNAMY ČESKÝCH EKVIVALENTŮ

Významy jednotlivých českých ekvivalentů byly ověřeny v těchto zdrojích: Internetový slovník současné češtiny⁹ a Slovník spisovného jazyka českého,¹⁰ zpracovaný Ústavem pro jazyk český ČSAV, a Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost. Ukázalo se, české ekvivalenty mohou mít více než jeden význam. Výrazy *teď* a *nyní* odkazují k základnímu významu výrazu *now*, což je vyjádření časového příslovce „v současné chvíli“. Tyto výrazy do přehledu nebyly zahrnuty.

Význam	Český výraz
návaznost	<i>a, abych to dokončil, dál(e), no, nu, tak, takže, taky</i>
nesouhlas	<i>ale</i>
odporovací význam	<i>jenže</i>
osobní pocity (nejistota, nelibost, podiv, překvapení, rozmrzelost, váhání)	<i>ale, no, nu, poslyš(te), prosím tě/vás</i>
přípustkově omezovací význam	<i>ale tak, konečně</i>
souhlas (po předchozím váhání)	<i>ale, ale tak, nu, nuže, teda/tedy</i>
vybídnutí	<i>no, nu, nuže</i>
vzbuzení/udržení pozornosti	<i>hele(d')/te, koukněte, podívej/te, poslouchej, poslyš, pozor, prosím tě/vás, pozor, vidíte</i>
zdůraznění	<i>podívej, víš, tak, taky, teda/tedy</i>

TABULKA 4. Významy českých ekvivalentů (významy jsou v tabulce řazeny abecedně)

Jak jsem zmínila již dříve, pro diskurzní *now* je typické, že odkazuje na to, co v komunikaci teprve přijde. Mezi českými ekvivalenty se však objevily i takové, které jsou spíše reakcí na to, co bylo řečeno (vyjádření souhlasu či nesouhlasu nebo význam od-

⁹ <https://www.nechybujte.cz/slovník-soucasne-cestiny/>

¹⁰ <http://ssjc.ujc.cas.cz/>

porovací). Z korpusových dat vyplývá, že významy označené jako přípustkově omezovací a souhlas (po předchozím váhání) se v povědomí uživatelů částečně překrývají, jak o tom svědčí i volba českých ekvivalentů. Pokud vezmeme v úvahu další jednotlivé významy (viz tabulka 4) vyjádřené českými výrazy, lze říci, že již více odpovídají výrazům prospektivním, tj. odkazům na to, co bude řečeno.

Nyní porovnáme jednotlivé prospektivní významy českých ekvivalentů s možnými významy *now* (označovanými Schourupem, 2011, spíše jako funkce) s vědomím, že přihlížení k distinkci mezi monologem a dialogickou interakcí ponecháváme v této fázi popisu stranou. První z významů uvedených v tabulce — návaznost — odpovídá u českých překladových ekvivalentů *a*, *abych to dokončil*, *dál(e)*, *no*, *nu*, *tak*, *takže*, *taky* signalizaci toho, že mluvčí chce obnovit některé z (pod)témat nebo se vrátit k (pod)tématu poté, co od něj odbočil. Vyjádření osobních pocitů (např. nejistoty, nelibosti, podivu, překvapení, rozmrzelosti, nebo váhání), kterým odpovídají výrazy *ale*, *no*, *nu*, *poslyš(te)*, *prosím tě/vás*, jsou blízké Schourupovu posunu od vyprávění k hodnocení či interpretaci. Vybídnutí (*no*, *nu*, *nuže*) a vzbuzení či udržení pozornosti (*hele(d)/te*, *koukňte*, *podívej/te*, *poslouchej*, *poslyš*, *pozor*, *prosím tě/vás*, *pozor*, *vidíte*) nejvíce korespondují s pokusem udržet si slovo nebo začít mluvit. Poslední z českých významů, zdůraznění (*podívej*, *víš*, *tak*, *taky*, *teda/tedy*), by mohlo odpovídat zásadnímu posunu v argumentaci, případně reformulaci předchozího argumentu (opakováním stejné informace by zároveň byla zdůrazněna).

Členění možných komunikativních funkcí *now* podle Defourové, tj. na interpersonální a textovou, by řadilo české ekvivalenty vyjadřující osobní pocity k významu, který Defourová označuje jako signalizaci perspektivy mluvčího, konkrétně osobní pohled a evaluaci. Mezi interpersonální se dají zařadit i významy vybídnutí, vzbuzení a udržení pozornosti a význam zdůraznění. Ty naznačují kontrolu mluvčího nad tím, jak se dále bude komunikace vyvíjet. Zbýlý prospektivní význam českých ekvivalentů, tj. návaznost, spadá do kategorie textových výrazů. Koresponduje s uvedením částí argumentu, které navazují nebo rozpracovávají předchozí hlavní nebo vedlejší téma (ta).

Lze tedy konstatovat, že ačkoli ve zkoumaném souboru dat čeští překladatelé ne vždy plně respektovali možné významy anglického *now*, převážná většina českých výrazů, které zvolili, je funkčně srovnatelná.

8. ZÁVĚR

Analýza diskurzni částice *now* potvrdila, že systémově funkční přístup k jazyku odlišující komunikativně konstitutivní a komunikativně regulativní jednotky je relevantní a aplikovatelný v jazykové praxi. Znalost fungování diskurzni částic obecně a relativně problémové částice *now* zvláště, přispívá k většímu pochopení principů interakce v cílovém jazyce. Překladatelům poskytuje možnost srovnávat komunikativně regulativní strategie mateřského jazyka s jazykem cílovým, a to nejen v rovině centrálních vyjadřovacích prostředků, ale i v rovině prostředků periferních, které přispívají k plynulosti komunikace a k jejímu zdvořilému tónu. Analogický postup je možné uplatnit i u dalších diskurzni částic, ať už se vyskytují izolovaně, nebo se

OPEN ACCESS

různě kombinují navzájem, případně vytvářejí diskurzní řetězce s dalšími komunikativně regulativními prostředky (Válková — Tárnyiková, 2015).

Spektrum českých překladových protějšků potvrzuje platnost Mathesiova tvrzení o potenciálnosti jazykových jevů — zjištěná škála překladatelských možností bývá v jazykovém úzu využívána jen z části. Obecnějším důvodem může být odlišný socio-lingvistický status diskurzních částic v daném jazyce v důsledku odlišných komunikativních strategií (mluv k věci vs. vyjadřuj se plynule, vyhýbej se stereotypům). V úvahu je také nutno vzít preference v idiolektu překladatele. Analýza českých ekvivalentů anglického *now* ukázala, že čeští překladatelé volí nejčastěji ekvivalent nulový, druhou nejčastější volbou je ekvivalent odpovídající významu časového příslovce, tj. *ted'*, následovaný výrazy (*no*)*tak*, *a*, *ale*, (*tak*) *tedy/tedy* a řadou dalších ekvivalentů s velmi nízkou, až ojedinělou frekvencí výskytu. Důvodem může být polyfunkčnost anglického *now* s potenciální možností nerozlišit dostatečně význam časového adverbia a diskurzní částice. Dalším možným důvodem může být odlišný přístup uživatelů jazyka k diskurzním částicím obecně a problémovým zvláště. Svou roli může hrát i fakt, že stylistickou prioritou v češtině je vyhýbat se nežádoucím stereotypům, které naopak uživatelé anglického jazyka vnímají zejména v oblasti regulativních jednotek jako interpretativní klíče k očekávané reakci.

LITERATURA

- AIJMER, K. (2002): *English Discourse Particles. Evidence from a Corpus*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins.
- AIJMER, K. — ALTENBERG, B. (2016): Zero translations and cross-linguistic equivalence: Evidence from the English-Swedish Parallel Corpus. In: L.E. BREIVIK — A. HASSELGREN (eds.), *From the COLT's mouth ...and others'*. New York: Rodopi, s. 19–41.
- DEFOUR, T. (2007): A Diachronic Study of the Pragmatic Markers *well* and *now*. s.171–177. [online]. [cit. 2019-12-04]. <<https://biblio.ugent.be/publication/471375/file/1881258.pdf>>.
- FAIRCLOUGH, N. (1989): *Language and Power*. London: Longman.
- FOX TREE, J.E. — SCHROCK, J. C. (1999): Discourse Markers in Spontaneous Speech: Oh What a Difference an Oh Makes. *Journal of Memory and Language*, 40, s. 280–295. [online]. [cit. 2018-06-15]. <<http://www.idealibrary.com>>.
- HALLIDAY, M.A.K. (1979): Modes of meaning and modes of expression: Types of grammatical structure and their determination by different semantic functions. In: D. J. ALLERTON et al. (eds.), *Function and context in linguistic analysis*. Cambridge: Cambridge University Press.
- HIRSCHOVÁ, M. (2017): *Česká věta na rozhraní mezi gramatikou a pragmatikou*. Praha: Karolinum.
- HOFFMANNOVÁ, J. (2019): *Syntax mluvené češtiny*. Praha: Academia.
- CHAMONIKOLASOVÁ, J. (2010): Diskurzní částice v českém a anglickém dialogu. In: M. KRČMOVÁ (ed.), *Integrace v jazycích — jazyky v integraci*, s. 99–110. Praha: Nakladatelství Lidových novin.
- LEECH, G. (1983): *Principles of Pragmatics*. London: Longman.
- LONGACRE, R.E. (1976): ‚Mystery‘ particles and affixes. In: M. SALIKOKO et al. (eds.), *Papers from the Twelfth Regional Meeting Chicago Linguistic Society, April 23-25*, Chicago: Chicago Linguistic Society, s. 468–77.
- MATHESIUS, V. (1982): O potenciálnosti jevů jazykových. In: V. MATHESIUS, *Jazyk, kultura a slovesnost*, s. 9–28. Praha: Odeon.

- SCHIFFRIN, D. (1987): *Discourse markers*. Cambridge: Cambridge University Press.
- SCHOURUP, L.C. (2011): The discourse marker now: A relevance-theoretic approach. *Journal of Pragmatics* 43, s. 2110-2129. [online]. [cit. 2019-11-08]. <<https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0378216611000208?via%3Dihub>>.
- VÁLKOVÁ, S. (2012): *Regulating Discourse: Compliments and Discourse Signposts (English-Czech Interface)*. Saarbrücken: LAP Lambert Academic Publishing.
- VÁLKOVÁ, S. — TÁRNYIKOVÁ, J. (2015): Where focus formulas and discourse markers meet. *Discourse and Interaction*, 8, 2, s. 65–83. Brno: Masarykova Univerzita.
- VÁLKOVÁ, S. (2018): Pragmatika diskurzních částic. In: J. SVOBODOVÁ et al., *Pragmalingvistické a sociopragmatické pohledy na vybrané komunikáty (nejenom) mediálního diskurzu*. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého.

ZDROJE

- FILIPEC, J. a kol. (2000): *Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost*. Praha: Academia.
- FRONEK, J. (1996): *Anglicko-český slovník*. Praha: Leda. (F1)
- FRONEK, J. (2000): *Velký česko-anglický slovník*. Praha: Leda.
- FRONEK, J. (2006): *Velký anglicko-český slovník*. Praha: Leda. (F2)
- HAIŠ, K. — HODEK, B. (1991) *Velký anglicko-český slovník*. Praha: Academia. (H-H1)
- HAIŠ, K. — HODEK, B. (1997) *Velký anglicko-český slovník*. Praha: Leda/Academia. (H-H2)
- Oxford studijní slovník: výkladový slovník angličtiny s českým překladem*. (2010). Oxford: Oxford University Press.
- Slovník spisovného jazyka českého. [online]. [cit. 2019-10-04]. <<http://ssjc.ujc.cas.cz>>.
- Slovník současné češtiny. [online]. [cit. 2018-09-17]. <<https://www.nechybujte.cz/slovník-soucasne-cestiny>>.
- Ústav Českého národního korpusu FF UK. *Český národní korpus — InterCorp* [online]. [cit. 2015-05-07]. <<http://ucnk.korpus.cz/intercorp/?req=page:info>>.

Silvie Válková | Centrum jazykového vzdělávání, Filozofická fakulta Univerzity Palackého | Vodární 6, 771 47 Olomouc
 ORCID ID: 0000-0003-3481-4478
silvie.valkova@upol.cz